

**TYÖELÄMÄ- JA TASA-
ARVOVALIOKUNNAN LAUSUNTO
15/2012 vp**

**Hallituksen esitys eduskunnalle varhennettua
vanhuuseläkettä ja osa-aikaeläkettä koskevien
säännösten muuttamiseksi**

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 5 päivänä syyskuuta 2012 lähettäessään hallituksen esityksen eduskunnalle varhennettua vanhuuseläkettä ja osa-aikaeläkettä koskevien säännösten muuttamiseksi (HE 77/2012 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi sosiaali- ja terveysvaliokuntaan samalla määrännyt, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan on annettava asiasta lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Maritta Hirvi, sosiaali- ja terveysministeriö
- neuvotteleva virkamies Päivi Haavisto-Vuori, työ- ja elinkeinoministeriö

- lakimies Carita Wuorenjuuri, Eläketurvakeskus
- etuuspäällikkö Pirjo Raute, Kansaneläkelaitos
- johtaja Anneli Leppänen, Työterveyslaitos, työyhteisöt ja -organisaatiot osaamiskeskus
- sosiaalipoliittinen asiantuntija Katja Veirto, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- lakimies Jarmo Pätäri, Akava ry
- asiantuntija, OTK Johan Åström, Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- johtaja Rauno Vanhanen, Suomen Yrittäjät ry
- talous- ja järjestösihteeri Antti Vuorio, Työttömien Valtakunnallinen Yhteistoimintajärjestö TVY ry.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut
— Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on käsitellyt asiaa oman toimialansa osalta.

Esityksessä ehdotetaan, että varhennettu vanhuuseläke eläkemuotona lopetetaan ja pitkäaikaistyöttömiltä poistetaan mahdollisuus jäädä varhennusvähennyksellä vähentämätömälle vanhuuseläkkeelle 62-vuotiaana. Osa-aikaeläkkeen alaikäraja ehdotetaan nostettavaksi 60 vuodesta 61 vuoteen.

Ehdotukset tulevat voimaan eri aikoina siten, että varhennetun vanhuuseläkkeen poisto koskee vuonna 1952 ja sen jälkeen syntyneitä ja osa-aikaeläkkeen ikärajan nosto vuonna 1954 ja sen jälkeen syntyneitä. Pitkäaikaistyöttömän mahdollisuus jäädä varhennusvähennyksellä vähentämättömälle vanhuuseläkkeelle 62-vuotiaana poistuu vasta vuonna 2020, jolloin vuonna 1958 syntyneet täyttävät 62 vuotta.

Esityksen tavoitteena on hallitusohjelman ja työmarkkinajärjestöjen tekemän työurasopimuksen mukaisesti pidentää työuria ja myöhentää keskimääräistä eläkkeelle siirtymiskäyttä. Esitys myös hillitsee hieman työeläkemenojen ja julkisen talouden menojen kasvua, koska esityksellä vähennetään varhaiseläkereitettä.

Esityksen perustelujen mukaan eläkkeelle siirtymisiän odote nousee noin 0,1 vuodella. Sitä laskettaessa ei oteta huomioon osa-aikaeläkeläisiä, sillä heitä ei katsota eläkkeelle siirtyneiksi.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esityksen vaikutukset työllisyyteen ovat positiivisia, mutta lieviä. Alustavasti on arvioitu, että työllisyysaste nousisi lainmuutosten seurauksena vuonna 2015 vajaalla 0,2 prosenttiyksiköllä (noin 6 000 hengellä) ja vuodesta 2020 lähtien runsaalla 0,2 prosenttiyksiköllä (runsaalla 8 000 hengellä).

Esitys on osa työmarkkinakeskusjärjestöjen työurasopimuksen kokonaisuutta. Nyt käsiteltävinä olevien ehdotusten vastapainona kokonaisuuteen kuuluu myös työhyvinvointia sekä palkansaajien asemaa ja sosiaaliturvaa kehittäviä kirjauksia, joiden toteuttamiseksi tarvittavat hallituksen esitykset annetaan erikseen.

Osa-aikaeläkkeen ikärajan nostaminen

Työurien pidentämisen tukeminen edellyttää jatkuvaa työn ja työolosuhteiden kehittämistä, jotta työntekijät pysyvät terveinä ja tarve jäädä pois työelämästä ennen lakisääteistä eläkeikää pienee.

Organisaatioiden käytännöt työurien tukemisessa vaihtelevat. Monet organisaatiot kehittävät koko henkilöstön työtä ja työhyvinvointia

monipuolisesti, laaja-alaisesti ja johdonmukaisesti. Myös ikääntyvien työntekijöiden tarpeet otetaan huomioon esimerkiksi ikäohjelmien avulla. Kehittämistyön tuloksena on pystytty parantamaan työntekijöiden jaksamista, vähentämään sairauspoissaoloja ja myöhentämään eläkkeellesiirtymistä.

Jotta työurien pidentämistä ja eläkkeelle siirtymisiän nostoa koskevat tavoitteet saavutetaan, tulee työelämän kehittämistyö käynnistää kaikissa organisaatioissa. Valiokunta pitää tärkeänä sellaisten neuvonta- ja tukirakenteiden kehittämistä, joilla edistetään kaikkien työpaikkojen saamista työolosuhteita parantavan ja ikääntyvien työntekijöiden tarpeet huomioon ottavan uudistustyön piiriin. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, miten pienet yritykset saadaan verkostoitumaan niin, että hyvät käytännöt leviävät ja yritykset saavat vertaistukea toisiltaan.

Tutkimusten mukaan joustavat työajat ja mahdollisuus vaikuttaa työn kuormittavuuteen tukevat työntekijän jaksamista. Myös erilaiset osa-aikaratkaisut, osa-aikaeläke mukaan lukien, ovat tärkeitä välineitä, joita käyttämällä työntekijä voi parantaa jaksamistaan ja saada voimavaroja riittämään tilanteessa, jossa työhön liittyvien haasteiden ohella myös erilaiset ikääntymisen mukana tulevat fyysiset vaivat tai sosiaaliset velvoitteet, kuten omaisten hoitaminen, koettelevat jaksamista.

Valiokunta pitää tärkeänä, että hallitus seuraa, lisäävätkö nyt tehtävät lakimuutokset työkyvyttömyyseläkkeiden määrää. Samalla valiokunta painottaa työlainsäädännön sekä eläke-, kuntoutus- ja tukijärjestelmien kehittämistä niin, että ne tukevat ikääntyvän työntekijän mahdollisuuksia huolehtia jaksamisestaan itselleen ja elämäntilanteelleen sopivalla tavalla.

Ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien asema

Valiokunta pitää hyvänä, että esityksessä on pitkä siirtymäaika muutokselle, jolla pitkäaikaistyöttömältä poistuu mahdollisuus jäädä varhennusvähennyksellä vähentämättömälle vanhuuseläkkeelle 62-vuotiaana. Tämä antaa niin työttö-

mille itselleen kuin viranomaisillekin mahdollisuuden varautua hyvissä ajoin muutokseen.

Vuoden 2012 alusta on työttömyyseläkkeen sijasta ollut mahdollista päästä työttömyysturvan lisäpäiviltä vähentämättömälle vanhuuseläkkeelle 62-vuotiaana. Saadun selvityksen mukaan tätä mahdollisuutta on ensimmäisen puolen vuoden aikana käyttänyt yhteensä 1 724 pitkäaikaistyötöntä. Heistä noin 83 prosentilla eläke on suurempi kuin työttömyyspäiväraha. Ehdotettu lainmuutos heikentää tilapäisesti niiden pitkäaikaistyöttömien toimeentuloa, joiden eläke olisi suurempi kuin lisäpäiviltä maksettava työttömyyspäiväraha ja jotka haluaisivat siirtyä eläkkeelle 62-vuotiaana.

Saadun selvityksen mukaan ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien mahdollisuudet sijoittua avoimille työmarkkinoille ovat tällä hetkellä heikot. Myöskään työ- ja elinkeinotoimistot eivät kovin usein kohdista heihin toimenpiteitä, vaan heidän katsotaan olevan asiakkaina ensisijaisesti työttömyysturvan saamisen johdosta. Yli kaksi vuotta työttömänä olleista 62-vuotiaista yli puolet luetaan kuuluviksi tähän asiakasryhmään.

Kun mahdollisuus jäädä eläkkeelle 62-vuotiaana poistuu, pitkäaikaistyöttömät jatkanevat työttöminä työnhakijoina vuoden tai kaksi nykyistä pidempään. Työ- ja elinkeinoministeriön asiantuntijalausannon mukaan ikääntyneillä pitkäaikaistyöttömillä ei käytännössä ole sellaista vaihtoehtoa, että he pääsisivät töihin avoimille työmarkkinoille eläkejärjestelmän tiukentuessa. Jotta pitkäaikaistyöttömiä koskeva eläkejärjestelmän tiukennus johtaa esityksellä tavoiteltuun työllisyysasteen nousuun, tulee ikääntyneiden työttömien palvelutarpeet arvioida uudelleen ja lisätä voimavaroja heidän työllistymistään edistäviin työvoimapalveluihin. Erityisesti lisävoimavaroja tulee suunnata palkkatuetun työn tarjoamiseen ikääntyneille pitkäaikaistyöttömille.

Työmarkkinajärjestöjen työurasopimuksessa on sovittu 60 vuotta täyttäneelle tai sitä vanhemmalle työttömälle työnhakijalle tulevasta oikeudesta saada ennen ansiopäivärahan enimmäisajan päättymistä työvoimaviranomaisen järjestä-

mä tukityö tai muu aktiivitoimi niin pitkäksi aikaa, että 6 kuukauden työssäoloehto täyttyy uudelleen. Saadun selvityksen mukaan tätä muutosta koskeva hallituksen esitys on valmisteilla, ja se on tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2013. Tässä vaiheessa on vaikeaa arvioida tämän tukijärjestelmän piiriin tulevien henkilöiden määrää.

Sukupuolivaikutukset

Esitykseen sisältyy ansiokas selvitys lakiehdotusten sukupuolivaikutuksista. Sen mukaan lainmuutoksilla saattaa olla jonkin verran erilaisia vaikutuksia naisiin ja miehiin.

Naiset käyttävät osa-aikaeläkettä miehiä enemmän. Osa-aikaeläkettä sai vuoden 2011 lopussa 27 506 henkilöä, joista 58 prosenttia oli naisia ja 42 prosenttia miehiä.

Varhennetun vanhuuseläkkeen käytössä ei naisten ja miesten välillä ole nähtävissä suuria eroja. Vuosina 2007—2011 varhennetulle vanhuuseläkkeelle on siirtynyt miehiä ja naisia suunnilleen yhtä paljon. Vuonna 2011 varhennetulle vanhuuseläkkeelle siirtyi 62-vuotiaana 2 360 henkilöä, joista naisia oli 1 144 ja miehiä 1 216. Kansaneläkejärjestelmässä naisia jää 62 vuoden iässä varhennetulle vanhuuseläkkeelle vuosittain noin 200 enemmän kuin miehiä.

Vuoden 2012 kesäkuun loppuun mennessä siirtyi työttömyysturvan lisäpäiviltä vähentämättömälle vanhuuseläkkeelle 62-vuotiaana 1 724 pitkäaikaistyötöntä, joista naisia on 45 % ja miehiä 55 %. Työttömyyseläkkeelle vuosina 2007—2009 siirtyneistä pitkäaikaistyöttömistä naisia on 52—53 %. Vuosina 2010—2011, kun siirtyneitä on ollut enää vähän, miehiä on ollut naisia enemmän. Myös takuueläkettä 62-vuotiaana saavia miehiä on naisia enemmän.

Lausunto

Lausuntonaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

TyVL 15/2012 vp — HE 77/2012 vp

Helsingissä 4 päivänä lokakuuta 2012

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Tarja Filatov /sd	Kristiina Salonen /sd
jäs.	Markku Eestilä /kok	Mikko Savola /kesk
	Sanni Grahn-Laasonen /kok	Eero Suutari /kok
	Anna Kontula /vas	Katja Taimela /sd
	Jari Lindström /ps	Jani Toivola /vihr
	Eeva-Maria Maijala /kesk	Maria Tolppanen /ps
	Lea Mäkipää /ps	vjäs. Jukka Kärnä /sd.
	Elisabeth Naucclér /r	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.

ERIÄVÄ MIELIPIDE***Perustelut***

Hallitus on esityksessään HE 77/2012 vp lähtenyt tavoittelemaan, oman ohjelmansa mukaisesti, pidempää työuraa muuttamalla varhennetun vanhuuseläkkeen ja osa-aikaeläkkeen ehtoja. Mielestämme hallituksen esityksessä esille tuotu linja on täysin väärä useista syistä.

Ensinnäkin muutoksen hyväksymisellä saavutetaan olemattoman pieni 0,1 vuoden lisäys yleiseen eläkkeellesiirtymisikään. Tätä voidaan pitää yhteiskunnan kannalta katsoen olemattomana kehityksenä, varsinkin kun nyt käsittelyssä olevan esityksen kustannusvaikutus kansantalouteen on pitkällä tähtäimellä neutraali. Samaa ei kuitenkaan voida sanoa esityksen vaikutuksista yksilön kannalta; monet henkilöt joutuvat vastoin tahtoaan ja jopa terveydentilansa vaarantaen jatkamaan työelämässä hallituksen tavoitellessa eläkkeellesiirtymisiässä 0,1 vuoden tilastollista kasvumerkintää.

Toisekseen esitys lisää eläkkeelle pyrkivien kansalaisten synnyttämää painetta työkyvyttömyyseläkejärjestelmien suunnassa.

Kolmanneksi esitys ei aidosti vastaa oleellimpaan eläkeikä nostavaan seikkaan eli työelämän laatukysymyksiin. Asiantuntijat niin työntekijä- kuin työnantajapuolella ovat kerta toisensa jälkeen todenneet, että tehokkain keino nostaa yleistä eläkkeellesiirtymisikää olisi puuttua niihin negatiivisiin työympäristössä oleviin tekijöihin, jotka saavat ihmiset hakeutumaan eläkkeelle mahdollisimman pian mahdollisuuden aukeamisen jälkeen.

Uskommekin, että ihmiset jäisivät töihin nykyistä huomattavasti pidemmäksi ajaksi, jos hallitus ja työmarkkinaosapuolet keskittyisivät tämänkaltaisten lakiesitysten sijasta pohtimaan työelämän laatukysymyksiä.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että lakiehdotukset hylätään.

Helsingissä 4 päivänä lokakuuta 2012

Jari Lindström /ps
Lea Mäkipää /ps
Maria Tolppanen /ps